

ALMÁSI MIKLÓS

A KULTÚRA SZÍNEVÁLTOZÁSA

■ Hadd kezdjem egy aprósággal: az *Egy őrült naplóját* szerettem volna látni Gogol úrtól – nagy híre volt, tőlünk nem is messze adták (Jurányi inkubátor házban), és hát Dosztojevszkij meg az egykori híres Darvas Iván-produkció – szóval izgatott. Kisült, hogy nem ám csak úgy odamegyek, és kapok jegyet. Mindenféle telefon, protekció, könyörgés végén jutottam be, s persze fantasztikus élmény volt, Keresztes Tamás (Popriscsin) és Bodó Viktor (rendező) produkciójától napokig nem tudtam aludni. Azonnal meg is írtam.

A „jegycsatát” csak azért idéztem ide, mert manapság azt látom, hogy a kulturális tér telítve van. A színházak majd mindenütt telt házzal mennek. Beleértve ebbe az alternatívokat is. Tömve vannak a koncerttermek a MűPától a Zeneakadémiáig. Irodalom: fiatal írók – sokszor honor nélkül – írják jobbnál jobb könyveiket – na jó, idősebbek is. Alternatív műhelyek is virulnak, csak rá kell keresni, épp hol bukkannak fel. És ami döbbenetes: nem a pénz számít, hisz a legtöbb helyen nincs, vagy csak minimális: a szellem éltető ereje dolgozik.

E jelenségben az *esztétikai hatás* valami egészen új reflexét vélem megtalálni. Tanárként évtizedekig okítottam a művészetek katartikus hatását, a megértés felfedező, örömet okozó élményét, a művek *títkos* rétegeiben való elmélyülést, vagyis a szellemi élmény szerkezetét. Most viszont e virágkor művészetszociológiai dimenziója ötlük szemembe: miért is özönlenek az emberek koncertre, kiállításra, színházakba?

...itt fanyalgotk a Facebook-kultúrán, de tüntetést, mozgalmat, egy-egy új mű vagy irányzat „feldobását” szinte kizárólag a társas médián lehet szervezni, tehát komoly védekező-kérdőjelező, sőt kultúrazabáló eszköz is van ezzel használói kezében.

Hát azért, mert ezekben a nehéz meteorológiai időkben a kultúra lett az igazi középosztály végső ellenállási terepe. Nem az úgazdagoké, hanem a középosztály hagyományos ethoszában élő közép- és új generációé. Ők a kultúrában ott hont keresnek-találnak, átmenetit, de kapaszkodót. A magaskultúra élményét, élvezetét, értését (és élet-biztatását) nem vehetik el tőlük. (Akik elvennék, nem értik...)

Esztéteként, filozófusként nem hittem volna, hogy a magaskultúra ilyen utolsó védvonal szerepet fog játszani valamikor is. Az emberek – nemcsak a művészetrajongók – itt, ebben a fiktív térben találnak egymásra, szünetben beszélgetnek, kezet fognak, egyáltalán együttes térben léteznek pár órára, és máris jobban érzik magukat. Tudom, van politikai tér is – utca, tüntetés, Facebook-beszólás –, de az igazi közös fórum ez, amit kicsit előkelősködve magaskultúrának nevezek. Tán utolsó közösségteremtő (befogadó, oltalmazó) szellemi tér.

Egy új „én-te-mi” viszony alakul. Érzékelem, mondják is, hogy durvul a közbeszéd, az utcán, üzletben, akárhol a legkisebb súrlódás anyázássá tornyosul. Itt viszont az történik, hogy örülök annak, ha a mellettem ülő ismeretlen ugyanakkor tapsol, amikor én, hogy együtt nevetünk, egymásra nézünk. Elképzelem, hogy ugyanezzel a fazonnal tán ordítoztunk volna egy parkolóhelyért, most meg örömmel nyugtázzuk egymás testeken átfutó áramkörét.

A Facebook-kultúra

■ Az az érzésem, hogy a magaskultúra hirtelen felvirágzó élvezetében van egy cickafarknyi valami a Facebook-kor elleni tiltakozásból is. De mondhatom fordítva is: ez az „online-mánia” kiszáll a kultúra hagyományos értékszemléből, nem érdeklő, lekapcsol – mert van fontosabb, ami a Twitterben, kommentben, blogokban érkezik. A jelenbeliség mítosza.

Annyira érzem ezt a nyomást, hogy olykor arra kell gondolnom, megosztja a társadalmat a „mindig online kell lenni” jelszava: vannak, akik tényleg ott ragadnak, nyomkodják a gombokat az utcán is – a kutyámnak nekimennek, mert nem emelik fel a fejüket. És – velük szemben – vannak, akik szándékosan nem használják ezeket az applikációkat okostelefonjukon, vagy nem is használnak smart-phone-t: tiltakozásul és önvédelemből. És ez nemcsak generációs jelenség. Persze hogy az „online-mánia” a 30 alattiak közegeben robbant, de ma már felnőt, sőt korban lévő pályatársaim – akik megtanulták kezelni az internetet, benne élnek a cyberspace-ben – azok is panaszkodnak: zavarja őket ez a mánia. Illetve kihúzzák belőle magukat: a kultúra egyéb formáiban érzik jól magukat, hagyják békén őket az ilyen applikációkkal. Zárójel: itt fanyalgok a Facebook-kultúrán, de tüntetést, mozgalmat, egy-egy új mű vagy irányzat „feldobását” szinte kizárólag a társas médián lehet szervezni, tehát komoly védekező-kérdőjelező, sőt kultúrazabáló eszköz is van ezzel használói kezében.

Nem feltűnő ez a társadalmi megosztás, hiszen internetinfóra mindenkinek szüksége van, de a kényszeres „fenn lenni” már érzékelhető különbséggel jár. Elsősorban a „digitális bennszülöttek” élményvilágában. Személyes ügy: akkor kaptam fel a vizet, mikor egyik órámra a csoport fele ölte egymást a világ footprint-problémáján.* Ezen tépte egymást a szemináriumi csoport egyik fele, a

*Footprint – „ökológiai lábnyom”. Érték, ami kifejezi, hogy egy-egy emberi társadalomnak milyen mennyiségű földre és vízre van szüksége önmaga fenntartásához. (Melyik ország egyénei mekkora természeti forrást sajátítanak ki – mások rovására.) (Amerika vezet, magyarok jó helyen.)

hátrébb ülök lehajtott fejjel ültek, csöndben, jelen sem voltak. Nem értettem, aztán beugrott: nyomták a Facebook üzeneteket, nehogy lemaradjanak. Merthogy MINDIG online kell lenni... Van ilyen, csak piszkálta a csőröm: mit kell bedobnom még, hogy felemeljék a fejüket, és legyenek jelen, vitázzanak a többivel együtt?... De abbahagyom.

Mit hozott?

■ Nem is a Net – a fiatalabbja, az ún. digitális bennszülöttek mindent tudnak már róla. (Gonoszkodom: néhányan a szakdolgozatot is onnan ollózzák, sőt ki tudják kerülni az ilyen „másolásra” kidolgozott ellenőrző programokat is...) Ami idegesít, az a „közösségi média”. Pedig nyilván jó dolog: itt szerveződnek a bulik, tüntetések, innen tudsz friss híreket, és ami a legfontosabb, ennek révén bővül kis- és nagycsoportos *kapcsolati háló*d. Megbeszélhatsz, hirdethetsz, üzletelhetsz, önképed fényezheted. Megoszthatod legjobb fotóid, kreatív dolgaid, elmondhatod, mit szereltél-írtál-csináltál, és lájkolják, követőid lesznek. Nem sorolom, tudod. Benne élnek, mint burokból – titkos nyelvet beszélnek, és élvezik.

A „követők”: ez viszont elég nagy csalás (úgy értem: életformailag). Régen voltak barátaid – két vagy három testi-lelki jó barát –, most van háromszázötven követőd: ugyanaz? Lehet a számokkal dicsekedni, de egyikkel se fogtál még kezét, egyiknek sem mondtad el szerelmi bánatod vagy anyagi csődöd – mert azt csak *face-to-face* lehet, egy igaz (eleven) barátnak. Virtuális haverkodás – hm, talán működik.

Azt mondják az „online-generációnak” is megvan a maga kultúrája, nem kell azon háborogni, hogy az a kultúraélmény más, mint a Chopinért, Büchner *Danton*jáért vagy Nádas regényeiért lelkesedők világa. Tudom, elfogult vagyok. Igen, legyen nekik más kultúraélményük, olyan, ahová, mint *véde*tt területre, visszahúzódhatnak az időjárási viszonyok elől, anyagi-politikai viharok elvonultáig. És kell is, hogy ez más legyen, mint apáiké volt. Látom pl., hogy a legújabb filmeket – moziban még nem játsszák – ők már laptopon nézik-vitatják (sőt: a „mozizást” is elavultnak tartják). És hát tudom, hogy az a „*kapcsolati háló*”, amit építenek, amit újra meg újra fejlesztenek, és amiben jól érzik magukat, maga is érték, sőt az emberi kultúra szerves része, ami az internet előtti korban már kezdett kikopni. Most újraépül, és nekem meg ne fájjon a fejem amiatt, hogy ez más, mint amiben én szocializálódtam. Akik csinálják, élvezik, *é*lnek benne, és egy másfajta kultúraként – de kultúraként – fogyasztják. Borítják magukra, ami véd, ápol, és összetart. Ez a dolog veleje.

Tegyem hozzá: jó lenne, ha terjedne – mármint az internetkezelési készség –, ha eltűnne a digitális megosztottság (akik használják a komputert, és akiknek nincs. és nem is értik). Hisz ma már e-mail cím nélkül szinte sehová nem tudsz belépni, majd minden a Hálón történik, ha nem tudod kezelni, magad zárod ki a 21. századból. Sok kollégám előtt megemelem a kalapom, mert, kétszón ugyan, de nekiláttak megtanulni ezt a nyelvet, sőt olyan is van, aki nem szégyellte beülni a padba (tanfolyamra) és ott megtanulni az Excel-kezelés, a pendrive vagy biztonsági mentés titkait. És mit mondjak: akik ott ülnek – nagyik és kamaszok között –, kis közösség-létüket is élvezik: együtt vannak, nevetik egymás tévedéseit, közben egymástól is tanulnak, élvezik egymás „szagát”. Nagy dolog.

A köznapok kultúrája

■ Fájdalmas seb. Ahogy züllik a köznyelv, ahogy öljük egymást apróságokért, ahogy elidegenedünk ajtó-szomszédainktól. Majd elolvadtam, mikor új lakótársunk becsengetett, hogy nincs-e véletlenül egy kis kapor a hűtőnkben. Régen ez természetes volt, kérni is, kapni, meghálálni is. Meg egyáltalán jókat dumálni az ajtófélfánál a cserebere közben. Ez is kultúra volt, meleg, semmire sem kötelező, mégis éltető köznapos kultúra. Mivel kihalt: csodálkoztam és örültem: mégiscsak van ilyen is. De ettől még nagyon zavar az a szitkozódás, amibe nap mint nap beleütközöm. Plázaliftből kilépek, elköszönök. Egy középkorú férfi jön velem: „Maga még a régi iskolát járta, ez ma már nem divat!” – mondta mosolyogva. Apróság.

Háborgok, bár megfogadtam, hogy nem teszem: igen, le fog kopni ez a manír is, kialakul valami új urbanitás, és másképp, de jól fogják érezni magukat benne, akik akkor... mert kultúra lesz az is, ami véd, kézen fog, és táplál.

Budapest, 2017. június

